

דף ד (ה)

ד. כמה חיובי מלקיות / חטאות יש באכילות דלהלן?

א. אכל חלב שור וכבש ועז.

ב. אכל שני חלבים בני שם אחד, בשתי העלמות.

ג. אכל חלב של מוקדשין.

ד. אכל חלב 'נותר'.

ה. אכל חלב של נבלה.

ו. אכל שני חלבים משני תמחויין.

ז. אכל דם של מוקדשין.

ח. אכל דם שרצים.

ט. אכל דם התמצית.

י. אכל מעשר-שני חוץ לירושלם, דגן ותירוש ויצהר.

יא. אכל לחם וקלי וקרמל מן החדש.

א. אכל במזיד (בהתראה אחת ובאכילה אחת. ערש"י ושיטמ"ק), חלב שור וכבש ועז; רבי ישמעאל אומר: חייב

על כל אחד ואחד (לכך פרט הכתוב כל חלב שור וכבש ועז – לחלק). וחכמים אומרים: אינו חייב אלא אחת (ונצרך הכתוב לפרטם כדי להוציא חלב חיה, ואין לומר כאן 'דבר הלמד מענינו' – ענין קדשים שאין בהם חיה, כי אין ללמוד ענין לאו מענין כרת. ואבע"א: חכמים מצריכים כשב שור ועז להתיר באכילה אליה של כבש חולין, שלא אסר הכתוב אלא חלב השה בשלשתן).

בשוגג; אמר ר' חנינא: מודה ר' ישמעאל שאין מביא אלא חטאת אחת, (לפי שאין כאן חלוקת לאוין מפורשת כבעריות. ועוד שהכל שם אחד. עפ"י רש"י ושיטמ"ק).

א. הלכה כחכמים (לקוטי הלכות).

ב. כתב בשפת אמת: נראה שלדעת האומר תמחויין מחלקים (ע' סעיף ו), אפילו לחכמים חייב שלש חטאות שהרי שור וכבש ועז אין טעמם שוה, והריהם כתמחויין מחולקים. ונראה שה"ה לשאר מיני חלב החלוקים זה מזה בטעמם.

וע"ע תורי"ד (קדושין) שהאוכל חלב מכמה בהמות, חייב על כל בהמה ובהמה, שגופים מחלקים (וע"ע חו"א לו).

ג. אכל כחצי זית חלב משור וכחצי זית מכבש – נראה שמצטרפים לחטאת והוא הדין למלקות אפילו לרבי ישמעאל, ששם חלב אחד הוא (עפ"י קרן אורה נזיר לה:).

ב. אכל שני חלבים משם אחד בשתי העלמות – חייב שתי חטאות, שההעלמות מחלקות (ועשה מאחת מהנה – משמע 'מאחת' חייב 'הנה'. והרי כאן שתי שגגות, וחטאת בידיעה תלאה הכתוב, או הודע אליו).

ג. אכל חלב המוקדשין; לדברי רבי יהודה חייב שלש, שנים משום חלב (חקת עולם... כל חלב וכל דם לא תאכלו – שנאמר במוקדשין; כל חלב שור וכבש ועז לא תאכלו – נאמר בין בחולין בין במוקדשין), ואחת משום זרות (וכל זר לא יאכל קדש). ולדברי חכמים חייב שתיים; אחת משום חלב ואחת משום זרות (שלישיתם הפסוק כל חלב שור... לא נאמר אלא בחולין).

בשוגג; אמר ר' אלעזר: מודה ר' יהודה שאינו חייב אלא חטאת אחת, (כי שני לאוין בדבר אחד אינם

מחלקים לחטאות. תוס'. ומשמע לכאורה שרב ששת לא סבר כן).

[לדברי הכל חייב גם אשם מעילות, וכדלהלן במשנה כג.].

הלכה כחכמים (לקוטי הלכות). יש מי שכתב שלדעת הרמב"ם (בספר המצוות שורש ט) שאין לוקים שתיים בהכפלת הלאוין, אף כאן אין לוקה אלא אחת, ומה שאמר רבי יהודה 'חייב שלש' הכוונה לאיסורי מלקות ולא מלקות ממש (עפ"י מרגניתא טבא שם. ושם משום כך השמיט הרמב"ם הלכה זו, כי לשיטתו אין נפקותא בדין זה ולכו"ע אינו לוקה אלא אחת).

ד. אכל חלב נותר – מלבד החיובים הנזכרים בחלב המוקדשין, חייב מלקות במזיד וחטאת בשוגג משום אכילת נותר.

ה. אכל חלב של נבלה – לוקה שתיים, משום חלב ומשום נבלה (וחלב נבלה... ואכל לא תאכלהו. ע' חולין לו).

ו. אכל חלב משני תמחויין (כגון תבשיל וצלי. רש"י); לר' יהושע, חייב שתי חטאות שהתמחויין מחלקים (והרי הם שני שמות, ונאמר מאחת מהנה).

להלכה קיימא לן כרבי עקיבא (טו) שאין תמחויים מחלקים (רמב"ם שגגות ו, א; לקוטי הלכות). וע' חזו"א (לו, א) שנסתפק בדעת התור"ד (בקדושין עז) שזא פסק כר' יהושע שתמחויין מחלקים.

ז. דם המוקדשין; לדברי ר' יהודה לוקה שלש, שנים משום דם (כל חלב וכל דם לא תאכלו; וכל דם לא תאכלו בכל מושבתים לעוף ולבהמה) ואחת משום זרות (שאעפ"י שנתמעט מקרבן מעילה ומחויב טומאה, לא נתמעט מאזהרת זרות – שהוקש לחלב). לדברי חכמים לוקה אחת בלבד (ואף למסקנא, כמוש"כ בערול"ג), משום דם (כל חלב וכל דם... אבל מזרות נתמעט כשם שנתמעט ממעילה, ולא הוקש לחלב לענין זה).

א. הלכה כחכמים (לקוטי הלכות).

ב. יש מפרשים 'לאו דורות' – כל זר לא יאכל קדש (עפ"י שיטמ"ק כאן, וכ"מ מרש"י במנחות עד.). ולפי זה נראה שחייבים על אכילת דם המוקדשין משום לאו דמעילה [ולא החשיבם בברייתא מפני שלא זו כולל גם את הבשר וגם איסור הנאה] (עפ"י תוס' מנחות עד: ד"ה לאו). ויש מפרשים 'לאו דורות' – אזהרת מעילה (כן צדדו התוס' שם, וכן יש לדייק מרש"י כאן). ויתכן שלוקה גם משום לאו ד'כל שהוא בכליל תהיה', לפי דעה אחת (עתוס' מנחות שם שצדדו בדבר).

ג. בשוגג, מודה ר' יהודה שאינו חייב אלא אחת כנ"ל לענין חלב, ופטור מאשם מעילות – שלא כחלב – שהדם נתמעט מלכפר. (חולין קיז: ועוד).

ד. דם קדשים פסולים מודה רבי יהודה שאין בו אלא לאו אחד (עפ"י תורת כהנים ויקרא ג ופס"ז ראה).

ה. דם שרצים אין בו אזהרת דם, הלכך אין בו כרת ולא חטאת בשוגג (כדלהלן כ-כא) אלא דינו ב'לאו' כדין השרצים, שאין דמם חלוק מברשם.

[ומצטרף עם הבשר לשיעור, בין לטומאה (וזה לכס הטמא) בין לאכילה. לכך הוקש דם לחלב; מה חלב מיוחד שחלוק מברשו ואינו מצטרף עמו, אף דם, יצא דם שרצים שאינו חלוק מברשו]. והוא הדין לדם

הנחש, אעפ"י שלא נתרבה לטומאה, מצטרף עם בשרו לאיסור אכילה כיון שאין דמו חלוק מבשרו (רבינא).

ט. דם התמצית – באזהרה. (חמשה לאוין נאמרו בדם, אחד מהם לדם התמצית). רבי יהודה אומר: בכרת (כל דם. ולדבריו יש בו חיוב חטאת בשוגג).

י. אמר רבי אילא: אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר – לוקה שלש (לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגן ותירוש ויצהר). היה יכול לומר 'לא תוכל לאכלם', שהרי כבר פורטו דגן תירוש ויצהר – אלא לייחד אכילה לכל אחד ואחד).

כתב בספר מנחת חינוך (תמד) שדגן תירוש ויצהר אינם מצטרפים לשיעור כזית, כיון שהם שמות מוחלקים. וכתב שצ"ע לדעת הרמב"ם שכל מיני פירות יש בהם מעשר מן התורה, האם דגן תירוש ויצהר מצטרפים עם שאר פירות (וע"ש בסוף מצוה שג ובהשמטות). ויש אומרים שדגן תירוש ויצהר מצטרפים זה עם זה, שאינם לאוין מופרדים (עפ"י קרן אורה גזיר לח: ובשם הגר"ז). ולענין מנין המצוות; הרמב"ם (ל"ת קמא-קמג, ובעקבותיו ספר החינוך תמב-תמד) מנאם כשלושה לאוין. ובספר יראים (השלם פב) החשיבם מצוה אחת.

יא. אמר רבי יצחק: האוכל לחם וקלי וקרמל – לוקה שלש (קלי מיותר, שהיה יכול להילמד מלחם וקרמל – ללמד שחייב עליו בפני עצמו. וכתבו באמצע, בין לחם לקרמל, לומר שחייב גם על לחם בפני עצמו וקרמל בפני עצמו).

לענין צירוף לכשיעור חיוב, נראה שדינו כנ"ל במינים שונים במעשר שני. להרמב"ם, נמנו שלשתן כשלוש מצוות (ל"ת קפט-קצא; החינוך שג-שה. וכן דעת הסמ"ג לאוין קמב-קמה).

ה. א. מדת 'דבר הלמד מענינו' – האם היא אמורה כאשר הענינים חלוקים זה מזה?

ב. שלש כריתות האמורות בדם, וריבוי האזהרות שבו – למה?

א. מבואר בגמרא שלדעת ר' ישמעאל ור' יהודה למדים ב'דבר הלמד מענינו' גם לאו מכרת (כגון: לאו דכל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, למדים שמדבר בקדשים מכך שכתוב אצל כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' ונכרתה הנפש האכלת מעמיה). ואילו חכמים סוברים שאין ללמוד דבר מענינו אלא לאו מלאו. (ואולם לפי האבעית אימא' אפשר שגם חכמים מודים לר' ישמעאל, אך חכמים החולקים בברייתא על ר' יהודה, הם ודאי סוברים שאין ללמוד כרת מלאו).

ב. שלש כריתות האמורות בדם – אחת לדם קדשים, אחת לחולין ואחת לדם כיסוי.

א. לפרש"י היינו לרבנן בלבד, אבל רבי יהודה דרש דם חולין מכל דם. ואולם התוס' כתבו שרבי יהודה דורש ג"כ כחכמים.

ב. אכל שלשה דמים הללו בהעלם אחד – אינו חייב אלא חטאת אחת, כי שם דם אחד הוא (שטמ"ק ועוד).

חמשה לאוין האמורים בדם – לדם חולין, לדם קדשים, לדם כיסוי, לדם אברים, ולדם התמצית. (ועוד לאוין נוספים האמורים בדם באו לדרשות שונות, כמו בא ברש"י).